

Warszawa, dnia 19 stycznia 2017 r.

KMP.571.17.2016.DK

Raport
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Aresztu Śledczego w Lubsku

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) zwanego dalej OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 17-18 października 2016 r. do Aresztu Śledczego w Lubsku (zwanego dalej: AŚ, Aresztem lub jednostką) udali się przedstawiciele Zespołu Krajowy Mechanizm Prewencji (dalej: KMP lub Mechanizm): Dorota Krzysztoń (kryminolog) i Sulimir Szumielewicz (psycholog śledczy, psychotraumatolog). W wizytacji uczestniczyła również Ewelina Brzostymowska (prawnik) z Zespołu do spraw Wykonywania Kar.

Celem wizytacji zapobiegawczej reprezentantów Mechanizmu było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania osób pozbawionych wolności i dokonanie oceny ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania Aresztu przedstawionych przez mjr Beatę Augustowską-Urban - dyrektorkę Aresztu Śledczego Lubsku;
- oglądzie terenu Aresztu, w tym m.in.: wybranych losowo cel mieszkalnych;
- przeprowadzeniu w czasie wizytacji jednostki rozmów z niektórymi funkcjonariuszami Służby Więziennej;
- przeprowadzeniu w czasie wizytacji cel mieszkalnych rozmów z niektórymi osadzonymi;

- zapoznaniu się z losowo wybranymi aktami osobowymi skazanych i ich dokumentacją medyczną oraz innymi dostępnymi na miejscu dokumentami obrazującymi funkcjonowanie jednostki;
- przeprowadzeniu na osobności indywidualnych rozmów z wybranymi osadzonymi.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną i użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Dokonane w ten sposób ustalenia przedstawiciele KMP przekazali dyrektorce jednostki oraz wysłuchali jej uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji przeanalizowano pozostałe dokumenty oraz informacje pisemne dotyczące placówki.

W przedmiocie zainteresowania przedstawiciele KMP każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: legalność pobytu i rozmieszczenia osadzonych w areszcie śledczym, traktowanie skazanych i tymczasowo aresztowanych przez kadrę jednostki, kwalifikacje personelu, prawo do informacji, prawo do kontaktów ze światem zewnętrznym, prawo do ochrony zdrowia, prawo do praktyk religijnych, warunki bytowe, dostosowanie jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W niniejszym raporcie opisano jedynie te obszary, które w ocenie przedstawiciele KMP wymagają poprawy.

2. Charakterystyka AŚ

Areszt Śledczy w Lubsku o pojemności 94 miejsca zakwaterowania, przeznaczony jest dla tymczasowo aresztowanych mężczyzn oraz skazanych zatrudnionych w jednostce. W dniu wizytacji w AŚ faktycznie przebywało 70 osadzonych.

3. Problemy systemowe

a) Wizytujący stwierdzili usytuowanie umywalek w celach poza kącikami sanitarnymi. Wytyczne Nr 3/2011 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 4 października 2011 r. w *sprawie wymagań technicznych i ochronnych dla pawilonów zakwaterowania osadzonych* dają możliwość takiego urządzenia więziennych cel. Należy zwrócić uwagę na ocenę Rzecznika Praw Obywatelskich, wyrażoną w korespondencji do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w dniu 17 lipca 2015 r. oraz w dniu 10 marca

2016 r. (sygn. II.517.6121.2014.JN¹). Otóż mając na uwadze przepis § 28 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności oraz utrudnia realizację § 30 regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonania tymczasowego aresztowania, w celach, w których umywalka znajduje się poza wydzielonym trwałą zabudową kącikiem sanitarnym i jest ona jedynym tego typu urządzeniem w pomieszczeniu, osadzeni nie mają zapewnionych właściwych warunków utrzymania higieny osobistej, zgodnych z przyjętą normą prawną, kulturową i społeczną. Centralny Zarząd Służby Więziennej (dalej CZSW) w piśmie z dnia 5 kwietnia 2016 r. (sygn. BDG-070-28/16/208) podtrzymał swoje negatywne stanowisko, uznając przyjęte rozwiązanie za prawidłowe i nienaruszające prawa do intymności w czasie wykonywania czynności związanych z utrzymaniem higieny osobistej, stosownie do przeznaczenia tego urządzenia sanitarnego. Umywarki w ocenie CZSW nie są bowiem przeznaczone do czynności związanych z higieną intymną. Trudno się zgodzić z tym stanowiskiem, albowiem zapewnienie intymności przy czynnościach sanitarnych nie oznacza jedynie poszanowania tej zasady w przypadku dbałości tylko o pewne części ciała. Indywidualne poczucie wstydu osadzonych uzasadnia konieczność umożliwienia im mycia się i wykonywania innych czynności higienicznych poza wzrokiem osób trzecich. Jest to równoznaczne z podtrzymaniem przez Rzecznika uznania potrzeby objęcia kącikiem sanitarnym wszystkich urządzeń sanitarnych, nie tylko WC. Dodać też należy, że pozostawienie umywalek poza drzwiami kącików sanitarnych, oznacza konieczność wychodzenia poza nie po każdym skorzystaniu z WC, w celu umycia rąk. Nie sprzyja to utrwaleniu prawidłowych zasad higieny wśród osób, które nie mają właściwych nawyków. Wśród więźniów wiele osób wymaga tzw. treningów higienicznych i bywa ofiarami szykan współosadzonych za brak dbałości o higienę osobistą. Zwiększa to również zagrożenie przenoszenia m.in. bakterii z kącika sanitarnego do samej celi.

b) Powierzchnia celi w jednostce przypadająca na jednego osadzonego, spełnia jedynie minimalne wymogi formalne określone w prawie krajowym (tj. 3 m² na osobę). Konieczne jest zagwarantowanie osobom przebywającym w jednostkach penitencjarnych minimum 4 m² powierzchni mieszkalnej na więźnia w celi mieszkalnej. W tej sprawie Rzecznik Praw Obywatelskich skierował w dniu 24 maja 2016 r. wystąpienie generalne do Ministra Sprawiedliwości, wnioskując o dokonanie zmian legislacyjnych

---

¹https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Do_DGSW_ws_warunkow_sanitarno_higienicznych_odbywania_kary_pozbawienia_wolnosci.pdf

(KMP.571.5.2016.RK²). Istniejąca w Polsce norma 3 m² w ocenie Rzecznika jest bowiem sprzeczna ze standardami i przyjętymi przez Polskę zobowiązaniami międzynarodowymi, rekomendacjami Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT), rekomendacjami Komitetu Przeciwko Torturom (CAT). Jest również sprzeczna z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.

W tym zakresie Polska nie zrealizowała zalecenia Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiego lub Poniżającego Traktowania albo Karania (CPT), które sformułował podczas pierwszej wizytacji w Polsce w 1996 r., tj. potrzeby zwiększenia normy powierzchni celi mieszkalnej do 4 m². Ten postulat był powtarzany przy następnych wizytacjach CPT (tj. w roku 2000, 2004, 2009, 2013). *Polskie władze powinny tak szybko, jak to możliwe, dokonać rewizji ustanowionej przepisami prawnymi normy dotyczącej powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego osadzonego tak, by we wszystkich jednostkach penitencjarnych na jednego osadzonego przypadły co najmniej 4 m² w celach wieloosobowych i co najmniej 6 m² w celach jednoosobowych, nie wliczając w to powierzchni zajmowanej przez kącki sanitarne znajdujące się w celi* (paragraf 42 Raportu będącego efektem wizyty okresowej delegacji Komitetu przeprowadzonej w Polsce w dniach 5–17 czerwca 2013 r.)³.

Ostatnio CPT w odniesieniu do Polski powtórzył rekomendację dotyczącą normy powierzchniowej celi mieszkalnej przypadającej na jednego więźnia [zob. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT): *Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards*; Strasbourg, 15 December 2015; CPT/Inf (2015) 44⁴].

Warto też powołać się na wyrok polskiego Trybunału Konstytucyjnego, który wskazał, że zalecenia CPT wyznaczają zarazem standard wymagany od państw Rady Europy. Jego niewykonanie jest naruszeniem art. 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka (zob. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 r., sygn. akt SK 25/07, s. 8).

---

²<https://www.rpo.gov.pl/pl/content/wystapienie-do-ministra-sprawiedliwosci-ws-zwiekszenia-powierzchni-mieszkalnej-przypadajacej-na-osobe-pozbawiona-wolnosci>

³ Wizyty przedstawicieli CPT w Polsce miały miejsce w terminach: 30.06.1996 r. – 12.07.1996 r., 8.05.2000 r. – 19.05.2000 r., 4.10.2004 r. – 15.10.2004 r., 26.11.2009 r. – 8.12.2009 r., 05.06.2013 r. – 17.06.2013 r. Wszystkie sprawozdania oraz odpowiedzi rządu polskiego zostały upublicznione (na wniosek władz polskich) i są dostępne na stronie CPT pod adresem: <http://www.cpt.coe.int/en/states/pol.htm>.

⁴ <http://www.cpt.coe.int/en/working-documents/cpt-inf-2015-44-eng.pdf>

W kwestii przywołanego standardu minimalnego stanowisko zajął również Komitet Przeciwko Torturom (CAT). Rozpatrując V i VI sprawozdanie okresowe Polski z realizacji postanowień Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, wskazał on, że obowiązujący w prawie polskim standard 3 m² przypadających na jedną osobę, nie jest zgodny z europejskim standardem przewidującym co najmniej 4 m² na osobę.

W konsekwencji CAT uznał, że problem przeludnienia zakładów karnych w Polsce nie został jeszcze rozwiązany i wezwał Polskę do podjęcia koniecznych działań dla zapewnienia, by warunki panujące w zakładach karnych odpowiadały co najmniej Standardom Minimalnym Postępowania z Więźniami z dnia 31 lipca 1957 r., w szczególności by podjęto działania polegające na zwiększeniu pojemności zakładów karnych, w celu zapewnienia minimalnego standardu europejskiego 4 m² celi mieszkalnej przypadających na każdego osadzonego⁵.

Mimo licznych argumentów, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości Patryk Jaki w udzielonej w dniu 23 czerwca 2016 r. odpowiedzi (sygn. DWOiP-I-072-21/16) odmówił podjęcia działań legislacyjnych. Argumentował tę odmowę wskazaniem na zmniejszenie się zaludnienia jednostek penitencjarnych w Polsce i coraz większą liczbą osób odbywających karę w warunkach wolnościowych, w ramach systemu dozoru elektronicznego. Jednocześnie w znacznej części zakładów karnych i aresztów śledczych powierzchnia przypadająca na osadzonego wynosi ledwie 3 m², a opisana przez Sekretarza Stanu sytuacja zmienia się w czasie, nie stanowiąc żadnej gwarancji realizacji przyjętych przez Polskę zobowiązań. Odpowiedź ta spotkała się z polemiką Rzecznika zawartą w piśmie z dnia 29 lipca 2016 r.

W piśmie tym Rzecznik wnioskuje - co warto podkreślić - o zagwarantowanie 4 m² przynajmniej w odniesieniu do oddziałów terapeutycznych. Niezapewnienie należytego metrażu powierzchni życiowej dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo utrudnia bowiem właściwe oddziaływanie terapeutyczne i może w konsekwencji utrwalić lub pogłębić zaburzenia oraz zniweczyć prowadzenie w przyszłości pracy terapeutycznej z taką osobą⁶.

c) Do pojemności Aresztu wlicza się izbę chorych, co było przedmiotem wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich w 2011 r. i 2012 r. do Dyrektora Generalnego Służby

---

⁵ Tłumaczenie dostępne pod adresem: https://bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/prawa_czlowieka/onz/tekst-zalecen-koncowych-wersja-pl.doc

⁶ Tekst pisma dostępny na stronie <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/wyst%C4%85pienia-rpo-w-zwi%C4%85zku-z-dzia%C5%82alno%C5%9Bci%C4%85-kmp>

Więziennej (sygn. RPO- 665674-VII-720.5/II/DK⁷). W ocenie Rzecznika miejsce te należy wyłączyć z ogólnej pojemności jednostek penitencjarnych ze względu na jego szczególne przeznaczenie i wymóg dostępności w razie zaistnienia szczególnych okoliczności, tj. choroby skazanego. W związku z sygnałami, że izby chorych wciąż służą jako miejsca pobytu zdrowych osadzonych w czasie, gdy wymagający szczególnych warunków sanitarnych i pomocy medycznej oraz chorzy osadzeni przebywają w zwykłych celach mieszkalnych (co nie miało miejsca w czasie wizytacji w AŚ), sprawa ta pozostaje w zainteresowaniu Rzecznika.

4. Dobre praktyki

a) Udzielanie widzeń we wszystkie dni świąteczne, podczas gdy większość jednostek penitencjarnych wyznacza na tą okazję część świąt np. tylko pierwszy dzień Świąt Bożego Narodzenia i drugi dzień Wielkanocy.

b) Regularna superwizja psychologa i wychowawców.

5. Obszary wymagające poprawy

a) Prawo do informacji

Istotnym problemem w tym obszarze jest brak dostępnych tłumaczeń porządku wewnętrznego na przynajmniej podstawowe języki obce i niekorzystanie z pomocy tłumaczy w czasie przyjmowania do AŚ cudzoziemców nieznających języka polskiego (i w innych sytuacjach tego wymagających).

Nie wszyscy obecni w czasie wizytacji cudzoziemcy rozumieli język polski - 2 tymczasowo aresztowanych Rumunów nie rozumiało języka polskiego w żadnym zakresie, a tłumaczem dla nich m.in. podczas rozmowy wstępnej i informacyjnej był ich rodak, który tylko trochę rozumiał po polsku. Zauważyć należy, że korzystanie w czasie tego typu rozmów z pomocy więźnia, jako tłumacza, jest nieprawidłową praktyką, nie tylko ze względu na brak kompetencji i ryzyko złego tłumaczenia, ale również narażenie osadzonego, od którego odbiera się informacje, na ujawnienie szczegółów z jego życia prywatnego innym osadzonym. Niestety zgodnie z informacją wychowawcy zajmującego się w czasie wizytacji więźniami z Rumunii, nie przyjęto żadnej procedury działania

---

⁷<https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20RPO-665674-VII-11%20do%20Dyrektora%20Generalnego%20S%C5%82u%C5%BCby%20Wi%C4%99ziennej%20z%20dnia%2029.03.2012%20r.%20w%20sprawie%20stanu%20zaludnienia%20jednostek%20penitencjarnych.pdf>

w takich przypadkach i on sam nie dysponuje listą tłumaczy, z której mógłby korzystać w rozmowie z osadzonymi cudzoziemcami.

W przypadku cudzoziemców szczególne znaczenie ma reguła 30.1 Europejskich Reguł Więziennych, stwierdzająca, iż *w momencie przyjęcia i tak często jak jest to potrzebne również później, wszyscy więźniowie są informowani pisemnie i ustnie w języku, który rozumieją o przepisach, regulujących dyscyplinę więzienną oraz o ich prawach i obowiązkach w zakładzie karnym. Co więcej, zgodnie z regułą 30.2 więźniowie mają prawo do posiadania pisemnej wersji przekazanych im informacji.*

W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają, aby wszelkie informacje dotyczące praw i obowiązków więźniów, także zasad odbywania kary pozbawienia wolności były przekazywane w języku zrozumiałym dla osadzonych np. za pośrednictwem tłumacza i odnotowywanie tego faktu w dokumentacji indywidualnej. Ponadto reprezentanci Mechanizmu zalecają przekazanie tymczasowo aresztowanym tłumaczenia wymienionych informacji, tak aby mieli oni do nich stały dostęp w zrozumiałym dla nich języku.

c) Warunki bytowe

Ogląd placówki pozwala na wyrażenie wątpliwości w zakresie respektowania prawa osadzonych do intymności. Nie zapewniono bowiem pełnej ochrony przed widokiem ich przez inne osoby podczas kąpieli:

- w łaźni ogólnej (brak przegród między stanowiskami prysznicowymi, zalecanych podczas wizytacji KMP w 2013 r. sygn. KMP.571.29.2014.AI),
- podczas użytkowania umywalk w celach (jak wspomniano w pkt 3 lit. a raportu, znajdowały się one poza kącikami sanitarnymi),
- podczas korzystania z WC w przedsionku wiodącym do celi zabezpieczającej (brak obszaru maskującego intymne części ciała),
- w celi izolacyjnej (muszla ustępowa na widoku osób wchodzących do celi).

Z informacji uzyskanych od pracowników Działu Kwatermistrzowskiego wizytowanej jednostki wynika, że w toku są działania zmierzające do wydzielenia stanowisk prysznicowych w łaźni głównej. Wniosek remontowy w tej sprawie do Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Poznaniu nosi datę 29 listopada 2013 r. Na podstawie przedstawionych wizytującym ofert nadesłanych do AŚ w październiku 2016 r., przez firmy chętne do wykonania tego zadania, należy spodziewać się, że stanowiska te zostaną

wydzielone jeszcze w bieżącym roku. Przedstawiciele KMP oczekują od dyrektorki jednostki informacji o aktualnym stanie tej sprawy.

Z kolei zgodnie z wyjaśnieniem informatyka placówki, omyłkowo nie zamieścił on, czy też nie włączył w monitoringu wizyjnym, obszaru maskującego intymne części ciała osób korzystających z WC w przedsiönku celi zabezpieczającej. Reprezentanci Mechanizmu rekomendują zadbanie, aby do takich sytuacji nie dochodziło w przyszłości.

Z koniecznością ograniczenia możliwości obserwacji przez inne osoby, podczas korzystania przez osadzonego z urządzeń sanitarnych, związane jest również zalecenie przedstawicieli Mechanizmu, aby włączyć umywalki w kąciki sanitarne. Argumentacja dotycząca tej sprawy została przedstawiona w pkt 3 lit. a niniejszego raportu.

Zgodnie z ustaleniami wizytujących, jest kilka cel jednoosobowych, w których brakuje zabudowy kącików sanitarnych (6, wliczając w to celę izolacyjną). Rzecznik stoi na stanowisku, że w celach jednoosobowych urządzenia sanitarne powinny być osłonięte co najmniej w taki sposób, aby nie było możliwe zobaczenie osadzonego wykonującego czynności intymne w kąciku sanitarnym ani bezpośrednio przez osoby wchodzące do celi, ani przez wizjer. Dotyczy to również celi izolacyjnej. Jednakże zgodnie z informacją Działu Kwatermistrzowskiego, choć w celach jednoosobowych trwa obecnie stosowna modernizacja mająca na celu zapewnienie nieskrępowanego korzystania z WC, to jednak w celi izolacyjnej nie będzie wykonana taka zabudowa, z uwagi na brak możliwości technicznych.

Faktycznie cela ta jest niewielka i ewentualna zabudowa byłaby trudna, jednakże należy zauważyć, że cela izolacyjna powinna być w ogóle zmodernizowana/powiększona ze względu na utrudniające funkcjonowanie warunki, jakie w niej stworzono. Ciasne pomieszczenie wyposażono wprawdzie w jedynie podstawowe meble i urządzenia (łóżko, stolik, umywalkę i WC oraz niewielką ścienną półkę), jednakże są one położone tak blisko siebie, że między nimi niemal nie da się przejść (zob.zał.1). Zaledwie kilkanaście centymetrów dzieli ramę łóżka od umywalki i stołu, choć stoją pod przeciwległymi ścianami. W dodatku na wąskim łóżku położono zbyt szeroki materac, skutkiem czego znajduje się on pod skosem, a także blokuje przejście. Trudno wyobrazić sobie, jak więzień miałby się poruszać po tej celi, czy też spędzić noc na opisanym łóżku z wystającym częściowo i krzywo usytuowanym materacem.

Mając na względzie powyższe, przedstawiciele KMP zalecają wyznaczenie innego pomieszczenia na przedmiotową celę lub przeprowadzenie remontu, którego celem byłoby powiększenie celi izolacyjnej, aby było można w niej swobodnie funkcjonować. Pozwoli to

również na osłonięcie WC i umywalki przed narażeniem korzystającego z tych urządzeń więźnia na obserwację przez inne osoby.

Wyrywkowe sprawdzenie temperatury wody w celach ujawniło, że w celi nr 319 jest tylko zimna woda, choć zgodnie z udzieloną wizytującym informacją, do wszystkich cel doprowadzono ciepłą wodę. Z wyjaśnień dyrektorki AŚ wynika, że jest to problem techniczny, z którym administracja Aresztu boryka się od pewnego czasu, a na razie, zgodnie z jej decyzją, unika się osadzania więźniów w tej celi. Należy jednak zwrócić uwagę, że choć w czasie wizytacji jednostka nie była w pełni zaludniona, w celi nr 319 przebywali osadzeni. Przedstawiciele KMP oczekują na wyjaśnienie przez kadrę kierowniczą Aresztu opisanej sytuacji i wskazanie, jaki problem techniczny został zdiagnozowany, tudzież jakie są dalsze zamierzenia remontowe dotyczące dostarczenia ciepłej wody do tej celi.

Docenić należy starania administracji AŚ dotyczące estetyki użytkowanych przez osadzonych pomieszczeń. W tym zakresie na szczególne pochwalenie zasługuje wygląd i stan pomieszczenia służącego do tzw. widzeń intymnych wraz z ładną łazienką.

Jednakże wykonanie części modernizacji w samych celach mieszkalnych należy ocenić jako niskiej jakości (np. pozostawienie starego i pełnego ubytków uszczelnienia, a pokrycie go farbą, wraz z którą następnie się kruszy) i niekompletne (np. odmalowanie drzwi, ale pozostawienie starej klamki z ubytkami farby, bez rozety maskującej i z dodatkową dziurą po zamku). W efekcie jakość pobytu więźniów w takich pomieszczeniach niewiele się zmienia, co podkreślali sami osadzeni. Przedstawiciele KMP rekomendują wykonywanie bieżących napraw i modernizacji cel mieszkalnych w sposób staranny.

W części cel sprzęt kwaterunkowy był w czasie wizytacji wysłużony. Dotyczyło to zwłaszcza szafek i wciąż użytkowanych starych łóżek, stołów i taboretów. Najgorzej pod tym względem wyglądały cele przejściowe. Reprezentanci Mechanizmu zalecają przegląd cel pod tym kątem i wymianę wysłużonego sprzętu kwaterunkowego na nowy.

Więźniowie nie mają miejsca do suszenia bielizny, na co skarżyli się w rozmowach z przedstawicielami KMP, a z kolei zgodnie z informacją funkcjonariuszy z Działu Ochrony, w celach mieszkalnych zakazane jest używanie sznurków do wieszania prania. Kierując się Europejskimi Regulami Więziennymi zalecającymi, aby życie więzienne odpowiadało, tak dalece jak jest to możliwe, pozytywnym aspektom życia na wolności, a także dobrą praktyką innych jednostek penitencjarnych, przedstawiciele KMP zalecają rozważenie wyodrębnienia miejsca do prania i suszenia rzeczy przez osadzonych.

d) Prawo do zajęć poza celą więzienną

Poza skazanymi mającymi zatrudnienie (22 osoby), większość osadzonych to osoby tymczasowo aresztowane, spędzające czas w celach. Zgodnie z informacją Działu Penitencjarnego, osadzeni ci poza celami przebywają zaledwie 1-3 godziny dziennie. Budzi to pewne wątpliwości przedstawicieli Mechanizmu, albowiem ze względu na swoją sytuację prawną, mają oni ograniczony dostęp jedynie do zajęć poza jednostką, a zgodnie z informacją Działu, organizowane są różne przedsięwzięcia aktywizujące osadzonych w AŚ.

Należy wskazać, że Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) trafnie zauważa, iż *kluczowe znaczenie dla dobrego samopoczucia osadzonych ma odpowiedni program ich aktywności (praca, nauka, sport, itd.). Odnosi się to do wszystkich ośrodków pozbawienia wolności, zarówno do zakładów karnych, jak i aresztów śledczych. Komitet zauważył, że w wielu aresztach śledczych aktywność osób tymczasowo aresztowanych jest znacznie ograniczona. Organizacja zajęć w tego typu ośrodkach – gdzie dość szybko zmienia się skład osobowy – nie jest prostą sprawą. Oczywiście, nie można mówić w tym przypadku o zindywidualizowanych programach zajęciowych podobnych do tych, których można oczekiwać w zakładach karnych. Jednakże tymczasowo aresztowanych nie można skazać na trwającą kilka tygodni lub miesięcy beczynność w zamkniętej celi, niezależnie od tego, jak dobre warunki bytowe panują w celach aresztu śledczego. Komitet uważa, że powinno dążyć się do zapewnienia, aby tymczasowo aresztowani w aresztach śledczych mieli możliwość spędzenia odpowiedniej części dnia (8 lub więcej godzin) poza celami, w celu podjęcia działalności o różnym charakterze* [Fragment § 47 Drugiego Sprawozdania Ogólnego CPT/Inf (92) 3]. Podobnie kwestia ta została przedstawiona w Europejskich Regulach Więziennych, które wspominają, że rygor panujący w jednostkach penitencjarnych powinien pozwalać więźniom na spędzanie jak największej liczby godzin w ciągu dnia poza ich celą dla zapewnienia właściwego poziomu ludzkich i społecznych interakcji (reguła 25.2).

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają zatem podejmowanie działań na rzecz większej aktywności kulturalno - oświatowej wśród osadzonych oraz stworzenie warunków do częstszego przebywania poza celą mieszkalną.

e) Sytuacja więźniów z niepełnosprawnościami

Osoby z niepełnosprawnością ruchową miałyby poważny problem z poruszaniem się po placówce.

Jedyna dostępna winda służyła bowiem w czasie wizytacji wyłącznie do przewozu posiłków dla osadzonych, a do części wspólnie użytkowanych przez więźniów pomieszczeń wiodły zbyt wąskie drzwi, by osoba poruszająca się na wózku inwalidzkim mogła samodzielnie do nich się dostać (np. pomieszczenie służące do kontaktów osadzonych z innymi osobami za pośrednictwem Skype'a, miało wejście znacznie węższe niż optymalne 90 cm szerokości). Również ciągi komunikacyjne i pozostałe pomieszczenia wspólnego użytku, w tym place spacerowe, nie były dostosowane do potrzeb osób o różnych typach niepełnosprawności.

Żadna cela w Areszcie nie była dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Łazienka przeznaczona dla osób z niepełnosprawnością ruchową nie była zorganizowana w sposób wolny od mankamentów (m.in. zamontowano w niej bardzo wysoki brodzik prysznicowy i niepodnoszący się uchwyt przy WC, stanowiący raczej barierę w transferze z wózka na muszlę niż pomoc - z drugiej strony muszli bowiem znajdowała się ściana, a od frontu - umywalka). Z wyjaśnień Działu Kwatermistrzowskiego wynikało, że przeprowadzone w łaźni oddziałowej prace konserwacyjne nie obejmowały dostosowania pomieszczenia dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim.

Zważywszy na specyfikę jednostki, jaką jest Areszt Śledczy, należy spodziewać się, że trafić może do niej osoba z niepełnosprawnością ruchową lub sensoryczną, również z racji podeszłego wieku. Wówczas jej możliwość poruszania się będzie zależna od pomocy innych osób.

Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w orzeczeniu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (Nr skargi 6253/03) uznał, że osadzenie osoby niepełnosprawnej w więzieniu, gdzie nie może ona poruszać się, w szczególności opuścić celi samodzielnie, jest *poniżającym traktowaniem* w rozumieniu art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Zapadło także orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przeciwko Polsce. W dniu 12 lutego 2013 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał wyrok w sprawie D.G. przeciwko Polsce (skarga nr 45705/07), w którym uznając, że warunki osadzenia osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim były niedostosowane do jej niepełnosprawności, również stwierdził naruszenie przez władze polskie art. 3 Europejskiej

Konwencji Praw Człowieka, który statuuje zakaz poddawania torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu. Ponadto Trybunał wskazał, że bariery architektoniczne istniejące w polskich jednostkach penitencjarnych mogą wywołać uczucie cierpienia u niepełnosprawnych osadzonych. Poziom zaniedbań w powyższej sprawie był na tyle duży, iż Trybunał stwierdzając naruszenie art. 3 Konwencji przyznał skarżącemu kwotę 8.000 euro tytułem słusznego zadośćuczynienia.

W swoim orzecznictwie ETPCz podkreśla, że warunki osadzenia muszą być zgodne ze stanem zdrowia osadzonego. Gdy władze krajowe decydują się umieścić i utrzymywać chorą osobę w jednostce penitencjarnej, muszą zwrócić szczególną uwagę, aby warunki jej osadzenia spełniały szczególne potrzeby wynikające z jej niepełnosprawności (Rokosz przeciwko Polsce, skarga nr 15952/09).

Mając na względzie powyższe, KMP zaleca rozważenie dostosowania wybranej celi/cel w zwykłych oddziałach mieszkalnych oraz stanowiska prysznicowego w łaźni do potrzeb osób z niepełnosprawnością, z zastosowaniem poniższych zasad dotyczących osób poruszających się na wózkach inwalidzkich:

- ✓ progi i brodziki prysznicowe nie przekraczające 2 cm;
- ✓ klamki (w tym klamki okienne), wieszaki, półki, przyciski instalacji przyzywowej, włączniki światła, kontakty etc. zamontowane nie wyżej niż na poziomie 90-120 cm od podłoża;
- ✓ szerokość drzwi wejściowych do celi i do pomieszczeń, z których korzystają osoby na wózkach inwalidzkich (np. świetlica czy pokój wychowawcy), powinna wynosić min. 90 cm;
- ✓ przestrzeń manewrowa 150 cm x 150 cm powinna zostać zachowana we wszystkich kąciach sanitarnych i w celach użytkowanych przez osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich;
- ✓ w kąciach sanitarnych wykorzystywanych przez osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich warto pamiętać o:
  - wskazanej wyżej przestrzeni manewrowej,
  - odpowiednio nisko zawieszonych lustrach (najlepiej zaczynających się od poziomu umywalki),
  - włącznikach światła, kontaktach, klamkach, dozownikach mydła, wieszakach na papier na wysokości: 90-120 cm,
  - wysokości muszli ustępowej: 45-50 cm,

- poręczy w odległości 40 cm od osi muszli, umieszczonej na wysokości: 70-85 cm,
- wysokości brodzika pod prysznicem do 2 cm,
- zapewnieniu miejsca na nogi osoby poruszającej się na wózku,
- zastosowaniu baterii umywalkowych, dostępnych dla osób ze słabszymi rękami (dłuższych).

Uwzględniając inne typy niepełnosprawności, warto rozważyć:

- ✓ oznaczenia kontrastowe schodów (na dolnych i górnych stopniach);
- ✓ wypukłe oznaczenia lub/i w alfabecie Braille'a np. na przyciskach przyzywowych;
- ✓ możliwość używania pętli indukcyjnej w przypadku osadzonych z aparatami słuchowymi wyposażonymi w cewkę telefoniczną, umożliwiającą jej wykorzystanie;
- ✓ udostępnienie dokumentów (regulamin etc.) również w wersji audio dla osób niewidzących lub słabowidzących.

Wymienione zasady ustalone zostały przez przedstawicieli *Fundacji Polska bez barier*, zgodnie ze standardami planowania dostępności i uznane za optymalne dla odpowiedniego dostosowania placówek wizytowanych przez przedstawicieli KMP. Stanowią one o odpowiednich warunkach dla więźniów z różnymi typami niepełnosprawności ruchowej i sensorycznej, które zapewnią im swobodne poruszanie się po terenie AŚ oraz samodzielne korzystanie z sanitariatów.

5. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Dyrektorce Aresztu Śledczego w Lubsku:

1. przekazywanie wszelkich informacji dotyczących praw i obowiązków więźniów, także zasad odbywania kary pozbawienia wolności, w języku zrozumiałym dla osadzonego oraz odnotowywanie w dokumentacji, w jakim języku został on poinformowany o swoich prawach;
2. włączenie umywalek w obszar kąpoków sanitarnych tak, by zapewnić intymność osobom z nich korzystającym;
3. kontynuację zabudowy kąpoków sanitarnych w celach jednoosobowych;

4. reorganizację celi izolacyjnej, która w efekcie będzie spełniać standardy międzynarodowe;
5. dopilnowanie, aby strefy maskujące intymne części ciała w czasie odbioru obrazu z monitoringu wizyjnego funkcjonowały w sposób nieprzerywany, co dotyczy również przedsiionka celi zabezpieczającej;
6. staranne wykonywanie bieżących napraw i modernizacji w celach mieszkalnych;
7. wymianę na nowy wysłużonego sprzętu kwaterunkowego;
8. rozważenie wyodrębnienia miejsca do prania i suszenia rzeczy przez osadzonych, wyposażonego w pralko-suszarki;
9. podejmowanie działań na rzecz większej aktywności kulturalno - oświatowej wśród osadzonych oraz stworzenie warunków do częstszego przebywania poza celą mieszkalną;
10. rozważenie dostosowania wybranych cel mieszkalnych w oddziałach i stanowiska prysznicowego w łaźni do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową, tudzież wprowadzenia innych udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami.

Jednocześnie przedstawiciele Mechanizmu oczekują na wyjaśnienia i informacje dotyczące zagadnień poruszonych w pkt 5 lit. c raportu.

II Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Poznaniu:

1. zapewnienie środków finansowych na realizację zaleceń wymagających takich funduszy.

Załącznik 1. Zdjęcie celi izolacyjnej

